

National identity as a conscious choice of the individual becomes a key element of text. It produces new content and affects the composition (outcome of the story is usually tragic). Language becomes a means of revival of the Ukrainian national consciousness.

Key words: *national identity, Executed Renaissance, an informed choice of the individual, ukrainization.*

УДК 821.161

Даниленко В., докторант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОБРАЗИ ЖЕРТВИ І КАТА У ТВОРАХ ЮРІЯ ГОРЛІСА-ГОРСЬКОГО

У статті з позицій постколоніальної критики аналізуються образи жертви і кати у творах Юрія Горліса-Горського. Розкриваються психологічні мотиви опору жертв репресіям, страху, підкупам, пропаганді, за допомогою яких тоталітарна система розправлялася з повстанцями та українською інтелігенцією.

Ключові слова: *постколоніальна критика, червоний терор, людина абсурду, психологію в'язня, садизм.*

Юрій Горліс-Горський – екзотична постать української літератури. Він був старшиною армії УНР, учасником Першого зимового походу, одним із керівників Холодноярської Республіки, організатором українського підпілля на Поділлі в 1922-1924 роках, політичним в'язнем російських тюрем та психіатричних лікарень і загинув у баварському місті Новий Ульм, ставши жертвою українських емігрантських політичних пристрастей.

Погляд на літературу письменника-воїна цікавий з позицій постколоніальної критики. Адже світогляд воїна – це чоловічий погляд на світ під кутом зору ризиків і прийняття вольових рішень, які можуть змінити ситуацію. У ХХ столітті такий чоловічий дискурс не вітався не лише в літературі, а й у суспільстві, інтегрованому в Австро-Угорську, Російську імперію та Радянський Союз. Всі колонізатори воліли бачити в українцях покірних слуг, які сумирно працюють на імперію, не піддаючи жодному

сумніву волю метрополії. А найменші спроби підняти голос у літературі чи публіцистиці проти колоніального зиску викликали негайну агресію колонізаторів. Доволі образно таку ситуацію пояснив Дмитро Корчинський: «Усі хочуть мати роботящих українців, які не становлять проблем. Це все одно, як би ви зайшли у свій улюблений курятник взяти пару знесених яєць, і бачите, що кури починають поводитися як гірські орли. Безумовно, ви на них ображаєтеся, починаєте ненавидіти. Бо те, що ти можеш пробачити орлу, у крайньому разі вороні, то зовсім не готовий пробачити курці. Від курки ти просто хочеш яєць» [1].

Перефразовуючи Корчинського, література, що писалася активними учасниками визвольних змагань була літературою орлів. Тож саме до таких внутрішньо вільних від колоніального впливу письменників належав Юрій Горліс-Горський.

Усі його книжки вийшли у Львові в 1933-1937 роках, а після Другої світової війни були перевидані за кордоном українською діаспорою.

В сучасній Україні спостерігається повернення інтересу до імені Юрія Горліса-Горського. У 1994 році в Україні вийшов його історико-документальний роман «Холодний Яр», у 2012 році – книжка «Ми ще повернемося!», упорядкована Романом Ковалем. У селі Мельники на Черкащині, де народився письменник, йому відкрито пам'ятник. А популярний роман Василя Шкляра «Чорний ворон», що наробив багато шуму в українському суспільстві, написаний під впливом книжки Юрія Горліса-Горського «Холодний Яр», яка послужила фактологічною основою для написання роману Василя Шкляра.

Найбільша цінність прозової спадщини Юрія Горліса-Горського в тому, що він писав по гарячих слідах подій між Першою та Другою світовою війною, коли пам'ять письменника ще зберігала свіжі деталі, які забуваються з плином років. Його проза – це сплав мемуаристики й белетристики.

Зокрема, «Отаман Хмара» – це мемуари, що переросли у повість, яка вийшла у Львові 1934 року накладом бібліотеки «Студентського шляху». У передмові до «Отамана Хмари» упорядник книжки Юрія Горліса-Горського «Ми ще повернемося!» Роман Коваль називає повість «мемуарами з елементами художнього осмислення епохи» [2, 190]. Але насправді – це прозовий твір із характерною манерою викладу, діалогами, образами, драматичним конфліктом і сюжетом, що тяжіє до екзистенціалізму.

Для письменників-екзистенціалістів людина – унікальна істота, здатна вибирати свою долю. У творах Юрія Горліса-Горського герої обирають свободу як крайність у безнадійній ситуації, коли після поразки УНР в Україні був розгромлений національно-визвольний рух, а червоний терор саме набирав обертів.

З позицій обивателя – Семен Харченко, або ж отаман Хмара, людина абсурду. Він живе у безпеці в ситому галицькому місті, відгородженому кордоном від радянської України, в якій розстрілюють за найменшою підозрою у зв'язках з підпіллям, а від селян забирають останній хліб. Обираючи між безпечним і ситим життям та можливістю загинути за Збручем із зброєю в руках, отаман Хмара обирає смерть.

У його особі людське життя постає як драма свободи в тоталітарному режимі. Отаман Хмара не уявляє свого життя і життя України без свободи і тому гине. Ризик як форма прояву людської свободи пронизує всю повість.

Етичні засади отамана Хмари перегукуються з етичними засадами самого Юрія Горліса-Горського, для якого, як писав Улас Самчук, «клімат війни те саме, що для риби вода». Етику воїна письменник засвоїв, коли служив у Кавказькій тубільній кавалерійській дивізії, що вважалася елітною в Російській імперії. Цей кодекс честі воїна Горліс-Горський перейняв у кавалерійців Дикої дивізії, основу якої склали осетини, черкеси, інгуші, кабардинці.

У творах Юрія Горліса-Горського показано героїчний тип жертви, якою є поневолений український народ. До героїчного типу жертв належить Семен Харченко з повісті «Отаман Хмара». Потрапивши до в'язниці відразу після переходу кордону, він зазнав усіх жаків радянської каральної машини.

Спочатку його намагалися підкупити, розраховуючи, що звернення колишнього отамана до народу підірве віру в перспективи національно-визвольної боротьби. Ось як про це розмірковує начальник радянської контррозвідки Галицький: «... в населення ще не вивітрився жовто-блакитний дурман, яким ви набили його голови в 1917-1920 роках. Маєте на прилюдному суді сказати, що петлюрівщина – це запроданці закордонного капіталу, які, обдурюючи народ брехливими гаслами, борються лише за те, щоби повернути землю панам і фабрики капіталістам» [3, 197]. Але отаман Хмара – чоловік принципів і відмовляється від такої пропозиції. Він розуміє, що його вб'ють, а перед цим будуть довго мучити. Офіцери радянських каральних органів виявляються досвідченими психологами, що знають, як зламати волю людини. У Хмари на очах розстрілюють в'язнів, зносячи пострілом черепа, а його страту весь час відкладають, розраховуючи, що настане момент, коли страх перед смертю і бажання вижити переселять принципи отамана, і він погодиться на публічне покаяння. Пропонуючи в'язню життя, більшовики знають, що незабаром у нього трапиться роздвоєння свідомості, і з Хмарию це відбувається: «Та в камері №6 було вже два Хмари. Перший говорив: «Хочу жити! Треба рятуватися – поки є можливість. Галіцкій каже правду. Розстріляти мене тоді їм не буде рації. Буду в тюрмі. Матиму досить хліба, суп і кашу. Не буду голодний. Житиму надією на втечу, волю та помсту. Буду

ще боротися за волю Батьківщини. Побачу ще Україну вільною». Та другий Хмара іронічно хитав головою: «Дурню-дурню!.. Бачив, кого й за що розстрілюють, а тебе помилують? А як і помилують, то розумієш, що хочеш зробити?! Що ти скажеш селянам, яких сам підбурював до боротьби, яким через тебе палили хати та які все-таки вірили тобі, переховували, ризикуючи своїм життям, йшли на твій заклик у боротьбу й гинули в ім'я ідеї, яку ти тепер хочеш прилюдно оплювати. Якою ганьбою покриєш ти в їхніх очах своє ім'я!» [3, 205].

Аналізуючи психологію в'язня, якому загрожує смертельна небезпека, Віктор Франкл, що побував у фашистських концтаборах, підкріплює свої спостереження висновками інших аналітиків, зокрема Іонатана Коена, і називає внутрішній стан в'язня регресивним, оскільки під страхом смерті ув'язнена людина деградує до тваринного рівня. В цей час її свідомість захоплює єдине бажання вижити, а психіка перебуває переважно в апатії або агресії [4, 137-138]. Тобто, у в'язнів під загрозою смерті духовна сфера, яка відповідає за віру, любов, мораль, честь пригнічується, поступаючись інстинкту самозбереження, який стає домінуючим у свідомості.

В стані страху за своє життя отаман Хмара погоджується на суді в присутності селян зректися своїх переконань. При цьому технології психологічного впливу більшовиків у 1924 році, коли під страхом смерті вони ламали свою жертву, отамана Хмару, і обіцяли йому звільнення за публічне каяття, нічим не відрізняються від психологічних технологій радянських спецслужб 1984 року, коли українського письменника Олеса Бердника зламали радянські спецслужби, змусивши зректися своїх переконань у газеті «Літературна Україна» й на телебаченні. Публічне каяття лідера підриває віру людей, які ним захоплювалися. Саме так сталося на суді в Замості, де отаман Хмара звернувся до народу, який вважав його народним месником за всі кривди, які чинили селянам більшовики. «Я побачив, що жовто-блакитним прапором та гаслами самостійної України лише прикриваються наші ж таки поміщики й багатії, щоб за допомогою закордонних багнетів повернути в Україну старі порядки та одягнути важке ярмо на українського робітника і селянина. Перед тим як прийшов до ГПУ, я побував у різних місцевостях України. Приглядався й прислухався. І переконався, що радянська влада є справжньою владою українських трудящих мас, що лише в ній рятунок та надія на світле майбутнє», – цими словами отаман Хмара засмутив своїх прихильників, для яких у залі суду відбулося ганебне падіння авторитету ватажка повстанців, авторитету людини, в якій вони бачили незламного захисника своїх інтересів. Спостерігаючи крадькома за залом, отаман був вражений, як плаче старий чоловік, останній син якого загинув у його загоні в бою під Війтівцями. В

цей час в отамана Хмари прокидається совість. Він подолав свій тваринний страх за життя і вигукнув до зігнаних більшовиками людей: «Не вірте мені! Я брешу, щоби рятувати свою нікчемну шкіру! Не проклинайте мене! Гину за волю України – за вашу долю... Вони прикидаються нашими приятелями, щоб легше грабувати наш край і пити нашу кров! Недалеко вже час, коли вони стануть перед грізним судом українського народу й своєю кров'ю заплатять за наші кривди. Не забувайте про справу, за яку віддало своє життя стільки кращих синів України! Готуйтеся до останньої боротьби!» [3, 221]. В цей час Хмара вже не був людиною із зламанною психікою. В ньому перемогло вище людське ество, для якого важливіша за страх смерті його віра в свою боротьбу, честь і відповідальність за майбутнє країни.

Ще більш рішучим постає отаман Хмара, коли, підбивши до опору ще двох в'язнів, нападає на тюремну адміністрацію і червоноармійців, щоб загинути в бою, як вільна людина, яка боронить свою честь. Ось як описує цю сцену письменник: «У камері №8 вже не було тварини, яка хоче жити. Був хижий звір, що, смертельно поранений, кидається на мисливця, щоб вп'ястися зубами в його горло» [3, 230]. У цьому відчайдушному опорі отаман Хмара гине, але не здається своїм катам.

Герой спогадів Горліса-Горського «Їх прийшло дванадцять», що перебуває в тюремній лікарні, засуджений до розстрілу за контрреволюцію. Він – учасник визвольних змагань, який симулює божевільного. В своїх пам'яті в'язень тримає знання з психіатрії, щоб правильно імітувати «параноїдальну форму шизофренії», ввести в оману слідчих і зберегти життя. Лише практикантка Ліда знає про симуляцію в'язня. Їхнє тюремне кохання не має майбутнього, але дівчина і в'язень чіпляються за свої почуття, щоб хоч на мить затягнути їхню агонію. В дослідженнях психологів, що вивчали внутрішній стан в'язнів, стверджується, що ув'язнені, на відміну від солдатів, не думають про інтимне життя. В'язень з оповідання «Їх прийшло дванадцять» зводить нанівець цю думку психологів. Ліричний герой оповідання Юрія Горліса-Горського, перебуваючи під загрозою бути викритим у симуляції шизофренії і розстріляним за контрреволюцію, палко любить практикантку Ліду, яка була своєрідним містком між смертю і життям. Ліда – теж жертва радянського режиму. На відміну від коханого, що чіплявся за життя, тікаючи в симуляцію роздвоєння особистості, Ліда стала жертвою сексуальних домагань директора медичного навчального закладу, який шантажував відрахуванням через засланого до Сибіру за контрреволюція батька дівчини.

Якщо жертви у творах Юрія Горліса-Горського постають людьми, здатними на великі почуття, благородні та відчайдушні вчинки, то їхні кати – дріб'язкові, жорстокі, підступні. Саме такий у повісті «Отаман Хмара» зрадник Мар'ян

Остапчук, що видав Хмару радянським спецслужбам. Хоча його мати перед походом за Збруч запевняла отамана: «Невже ви думаєте, що мій син може бути ворогом?! Я вигодувала його і знаю. Він любить Україну й ніколи не зрадить того, за що боровся зі зброєю» [3, 192]. Але її син продався за посаду більшовикам. Саме такі уповноважений із закордонної роботи Варшавський, начальник Подільського губернського ГПУ Леплевський, його заступник Іванов, начальник контррозвідки Галицький, уповноважений у боротьбі з бандитизмом Соболев, підручний у справах української контрреволюції Харченко. Доволі підступний у повісті начальник контррозвідки Галицький з його облудливими пропозиціями: «Для нас дорожче зробити з ворога приятеля, ніж знищити його. Цього ми завжди дотримувалися. Хто щиро розкається і йде з нами, ми прощаємо все й даємо широку змогу працювати для свого народу. Візьміть генерала Слащова – знаєте, скільки він комуністів перерішав? Тепер викладає у Військовій академії у Москві. Здобув повну довіру влади і партії. Або ваш же Тютюнник! Він більше лиха наробив нам, як ви, але ми про це забули» [3, 196]. Якщо Галицький вмовляє отамана Хмару зрадити свій народ, розкаятися й перейти на бік більшовиків, то комендант тюрпону Раскін відверто говорить Хмарі: «Звідси ти на волю поїдеш без черепа» [3, 198]. А чекіст Арбузов полюбляє хвалитися, що з десяти розстріляних ним у голову в'язнів у восьми від пострілу злітають черепи. Кати в творах Горліса-Горського постають не різнобічними натурами, а людьми-функціями. Вони шантажують, залякують, убивають. І тільки Галицький торгується з в'язнем за життя: «Ми пропонуємо вам звичайну комерційну комбінацію: життя – за кілька слів на суді» [3, 204]. Тюремна адміністрація, представники спецслужб та каральних органів у Горліса-Горського – черстві, убогі, байдужі до чужих страждань і будь-яких проявів людяності. Вони методично залякують політичних в'язнів, схиляючи їх відмовитися від своїх переконань. Під час розстрілів Рубцов, Галицький і Арбузов поводяться по-садистськи. А перед тим, як розстріляти подружжя Онищенків, вони принижують жінку і цинічно з неї знущаються. Серед більшовицької каральної системи простежується чітка спеціалізація. У повісті «Отаман Хмара» Галицький керує спецопераціями, пов'язаними з поетапним знищенням людської гідності, совісті, благородства, помічник губернського прокурора Сталов зачитує смертні вироки, Рубцов і Арбузов катують і вбивають.

Але не всі антигерої у творах письменника зображені однобічно. Так, у творах «Гешефт уповноваженого Єрофєєва», «Метод Ріхтера», «Ви ще сидите?» зображено колоритного уповноваженого Єрофєєва, який створював серед українських селян інститут відповідачів. Єрофєєв складав протокол, до якого вносив списки селян, відповідальних за все, що робилося в навко-

лишніх селах: «Коли в околиці села буде перервана телефонічна чи телеграфічна лінія, за жеребом буде розстріляний один відповідальний, а все майно його конфісковано. Коли поблизу села буде перервана залізнична лінія, розстріляють двоє» [5, 121]. Щоб вилучити свої прізвище зі списків відповідачів, селяни платили немалі гроші уповноваженому Єрофєєву – п'ятдесят царських рублів. Для уповноваженого настали дослівно золоті часи, адже за кожного викресленого зі списку відповідачів селянина він одержував хабара. Але Єрофєєв зображений не лише пияком, хабарником і ловеласом. Горліс-Горський зображує його людиною, в якій тісно переплелася добро і зло. Коли ліричного героя на дев'ять місяців запроторюють до в'язниці за звинуваченням галицького колаборанта Дацишина, що не мав доказів про його контрреволюційну діяльність, росіянин Єрофєєв, у якого були дружні стосунки з ліричним героєм, підтримує його морально і через приятеля з губсуду Майорова допомагає у звільненні з-під арешту. В образі Єрофєєва показано характер ката, якому були не чужі приятельські стосунки, почуття симпатій, вдячності та інші людські сентименти.

Говорячи про ошуканих українців, які повірили радянській владі, письменник пише, що однією з причин припинення національно-визвольної боротьби була політика українізації. У квітні 1923 року XII з'їзд РКП (б) оголосив коренізацію державним курсом у національному питанні, і відразу ж у цьому місяці на VII конференції українських комуністів було заявлено про українізацію державних структур і підприємств. А робітники і службовці в Україні під загрозою звільнення з роботи були зобов'язані вивчити українську мову.

У повісті Юрія Горліса-Горського «Отаман Хмара» свої резони про те, що відпала необхідність боротися за незалежну Україну, викладає полоненому отаману Семену Харченку більшовик Галицький: «Ви просто через свою засліпленість шовінізмом не розумієте того, що ми вже дали Україні вдсятеро більше, як ви ще тільки мрієте вибороти. Чого ви хотіли? Самостійності? Але ж Україна тепер самостійна республіка, що добровільно входить у склад Радянського, розумієте, не російської держави, а Радянського Союзу, до якого з часом увійдуть усі нації світу. Візьміть український уряд. За винятком кількох осіб, там все люди, що походять з України. Візьміть хоч би нас отут. Окрім товариша Іванова та Петерса, ми всі українці. На Україні родилися, вирости, любимо її як батьківщину. Тепер от мову вивчаємо, бо у всіх установах державною мовою має бути українська» [3, 196-197].

Крім українізації, багатьох активних українців приваблювала можливість зробити кар'єру в українських радянських державних установах. Ліричний герой спогадів «Ви ГПУ не боїтеся зовсім?» виявляє, що половина арештантів у тюрмі – галичани, які повірили, що в радянській Україні справді реалізується

національний державний проект, і переходили кордон, де їх виловлювали і за-проторювали до в'язниць. Так, двоє галицьких студентів у цьому творі потрапили до тюрми, бо не хотіли йти до польського війська, а мали намір вступити до української школи червоних старшин, і за це їх заарештували й посадили до буцегарні. А бухгалтер Брояківський із Дрогобича служив у фірмі з доброю платнею, яку покинув, щоб зробити кар'єру за Збручем. Ось як пояснює свої плани в радянській Україні бухгалтер із Дрогобича: «Я працював у французькій фірмі, мав двісті долярів місячно. Можна жити – правда? Але ж я там не мав жадної перспективи! Я скінчив університет, знаю мови. Та що з того, коли для мене там замкнуті дороги до якоїсь ширшої праці через те, що я українець. А я хочу прикласти свої знання для праці на добро свого народу! Я ж можу провадити якусь поважну громадську, політичну роботу. А чи ж мені поляки дозволять?! Тут у своїй державі, зовсім що іншого! Тут, прошу вас, я, українець, можу авансувати навіть на міністра або народного комісаря» [6, 134].

Політика українізації переконала багатьох українців відмовитися від боротьби і піти на службу новій державі. Однак через десять років у Радянському Союзі перемогла великодержавна політика російської культурної гегемонії, і в 1932-1933 роках українізація була зупинена. Українізація, як, загалом, політика коренізації у СРСР, була потрібна як тимчасовий захід, щоб ослабити і знищити національно-визвольну боротьбу. Коли ж опір повстанців було ліквідовано, Радянський Союз став модернізованою Російською імперією, де чітко простежувалося розмежування між культурою метрополії, що асоціювалася з універсальною, загальнолюдською, модерною культурою, та культурою провінційною, якою вважалася культура неросійських народів.

У творах Горліса-Горського перед читачем постає безпробудна дійсність із тотальним насильством влади, цинізмом, брехнею, винищенням кращих представників українського народу, але при цьому письменник лишає слабку надію на майбутнє. Ось як символічно це постає у фіналі оповідання «Їх прийшло дванадцять»: «Надворі йшов дощ. Було слизько і брудно. Квіти на в'язничному квітнику зів'яли і під безперервними краплинами сірої води припали зблідлими пелюстками до орної землі. Лише один білий безсмертник, обмитий від літнього пилу, стояв посеред грядки, змагаючись із холодним вітром та дощем» [7, 246]. І в цій понурій картині безрадісної дійсності ледь жевріє далека перспектива звільнення з-під колоніального гніту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корчинський Д. Українофоби – представники тих націй, що формува-лися з нами на одній території// Що таке українофобія і як її розпізнати/ Далекосхідна хвиля. – 2011. – №18/ hvila.lozikov.ru/arhiv-nomerov-11-20/по-18

2. Коваль Р. Від автора. Передмова до спогадів «Отаман Хмара»// Юрій Горліс-Горський. Ми ще повернемось! Спогади. Повість. Поезії. Документи. Листування. Київ-Вінниця: Історичний клуб «Холодний Яр», Державна картографічна фабрика, 2012. – 432 с.

3. Горліс-Горський Ю. Отаман Хмара// Юрій Горліс-Горський. Ми ще повернемось! Спогади. Повість. Поезії. Документи. Листування. Київ-Вінниця: Історичний клуб «Холодний Яр», Державна картографічна фабрика, 2012. – 432 с.

4. Франкл В. Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990. – 368 с.

5. Горліс-Горський Ю. Гешефт уповноваженого Єрофєєва// Юрій Горліс-Горський. Ми ще повернемось! Спогади. Повість. Поезії. Документи. Листування. Київ-Вінниця: Історичний клуб «Холодний Яр», Державна картографічна фабрика, 2012. – 432 с.

6. Горліс-Горський Ю. Ви ГПУ не боїтеся зовсім?// Юрій Горліс-Горський. Ми ще повернемось! Спогади. Повість. Поезії. Документи. Листування. Київ-Вінниця: Історичний клуб «Холодний Яр», Державна картографічна фабрика, 2012. – 432 с.

7. Горліс-Горський Ю. Їх прийшло дванадцять// Юрій Горліс-Горський. Ми ще повернемось! Спогади. Повість. Поезії. Документи. Листування. Київ-Вінниця: Історичний клуб «Холодний Яр», Державна картографічна фабрика, 2012. – 432 с.

Владимир Даниленко, докторант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОБРАЗЫ ЖЕРТВЫ И ПАЛАЧА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ЮРИЯ ГОРЛИСА-ГОРСКОГО

В статье с позиций постколониальной критики анализируются образы жертвы и палача в произведениях Юрия Горлиса-Горского. Раскрываются психологические мотивы сопротивления жертв репрессиям, страху, подкупам, пропаганде, с помощью которых тоталитарная система расправлялась с повстанцами и украинской интеллигенцией.

Ключевые слова: *постколониальная критика, красный террор, человек абсурда, психология заключенного, садизм.*

Volodymyr Danylenko,

IMAGES OF THE VICTIM AND THE EXECUTIONER IN THE WORKS OF YURI HORLIS-GORSKY

In the article from the standpoint of postcolonial criticism analyzed images of the victim and the executioner in the works of Yuri Horlis-Gorsky. Reveals the psychological motives of resistance to repression of victims, fear, bribery

and propaganda with which the totalitarian system deal with insurgents and Ukrainian intelligentsia.

Keywords: *postcolonial criticism, the Red Terror; the absurd man, psychology prisoner, sadism.*

УДК 821.133.1.09

Динниченко Т. А., ст. викл.,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ФУНКЦИЯ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ИМЕН В РОМАНЕ АНДРЕ ЖИДА «ФАЛЬШИВОМОНЕТЧИКИ»

Статья посвящена анализу имен трех персонажей романа Андре Жиде «Фальшивомонетчики» (Лаура, Маргарита и Лириан) как аллюзий на тексты Петрарки, Гете и Библии, с помощью которых автор создает вертикальный контекст и раскрывает свою морально-этическую позицию. Вертикальный контекст включается в орбиту понятий, связанных со спецификой творческого процесса, диалога, в который вовлечены автор, текст и читатель.

Ключевые слова: *межтекстовые связи, интертекстуальный диалог, претекст, прецедентное имя, аллюзия, вертикальный контекст, культурологический код, параллельный контекст.*

Понятие межтекстовых связей широко разрабатывалось в отечественном и в зарубежном литературоведении. Как о явлении многоплановом, о нем еще в 1920-х годах говорил Б. Томашевский. Позже существование связей между текстами стало смысловым ядром значения термина «интертекстуальность» (Ю. Кристева, 1967), а сами связи, «в понимании текстуальной переклички – реминисценций, аллюзий, цитат, фоновых знаний, приобрели сегодня статус интертекстуальных компонентов текста, благодаря которым можно расшифровать культурологические коды текста» [Герасимчук 2007, 43]. В современном литературоведении термином «интертекстуальность» часто обозначается общая совокупность межтекстовых связей, в состав которых входят не только бессознательная, автоматическая или самодовлеющая игровая цитация, но и направленные, осмысленные, оценочные отсылки к предшествующим текстам и литературным фактам. по мнению И. Смирнова,